

Úvod

Svaz průmyslu a dopravy ČR představuje největší zaměstnavatelskou organizaci v České republice. Za třináct let svého působení si díky silné a odborně zdatné členské základně vybudoval profesionální zázemí, které mu umožňuje vyjadřovat se kvalifikovaně k problematice ekonomického vývoje země. Ovlivňování hospodářské politiky vlády považujeme za jedno ze svých hlavních poslání. I přes nedostatečnou výkonnost státní sféry při tvorbě podmínek pro podnikání roste průmysl rychlým tempem. Nejsme spokojeni s tím, jakým způsobem stát řeší věcné, reálně existující problémy, které limitují rozvoj hospodářství a brzdí růst výkonnosti podnikové sféry.

Vládní administrativa pracuje formálně a málo účinně. Předkládané dokumenty mnohdy postrádají reálné výstupy a řešení. Výsledkem je velké množství návrhů, které nejsou navzájem provázány a nezohledňují praktické zkušenosti. Svaz průmyslu a dopravy ČR vede s politickou reprezentací trpělivou diskusi, připomínkuje řadu materiálů a navrhuje řešení. Naše názory však jsou, ke škodě občanů ČR, většinou akceptovány pouze dílčím způsobem.

Cítíme svoji odpovědnost za rozvoj podniků a zaměstnanost. Jsme přesvědčeni, že moudrá vláda má naslouchat názorům těch, kteří vytvářejí ekonomické hodnoty a kteří se k odpovědnosti za jejich tvorbu hlásí.

Vstupem do Evropské unie dosáhla ČR prvního velkého cíle – zařadili jsme se do společenství vyspělých evropských států. Nyní musíme v co nejkratší době odstranit určitá zaostávání, která ve srovnání s předními členskými státy unie máme. Technická a ekonomická úroveň země stále neodpovídá požadavkům kladeným na moderní hospodářství, založeném na tvůrčích podnikatelských aktivitách, inovacích a vzdělanostních programech. Proto při našem hodnocení myslíme především na budoucnost a navrhuje vytváření takových podmínek, které jsou zárukou dlouhodobě udržitelného růstu. Průmysl a doprava při všech strukturálních změnách, posunem směrem k rozvoji služeb, budou i nadále představovat základ hospodářství.

Nepřeceňujme úlohu státu pro rozvoj hospodářství, ale na druhé straně stát musí plnit svoji roli při vytváření podmínek pro růst podnikatelských aktivit. Je tedy zodpovědný za kvalitu přijímaných právních norem, za odpovídající úroveň vzdělávání, za to, že ekologická politika je zodpovědná a nesnižuje výkonnost hospodářství. Stát hospodaří se značnými prostředky, financuje významnou část výzkumu a vývoje, odpovídá za kvalitu a úroveň dopravní infrastruktury. Jeho sociální politika do značné míry ovlivňuje nejen životní úroveň obyvatelstva, ale i jeho motivaci k práci. To jsou oblasti, kterými se ve své hodnotící zprávě zabýváme.

Hospodaření státu a rostoucí zadlužování veřejných financí vedlo před několika týdny ke snížení ratingu ČR.

Svaz průmyslu a dopravy ČR v minulosti už dvakrát zpracoval a nabídl svoje pohledy a náměty na řešení rozhodujících problémů hospodářství. Přesto, že se tyto materiály setkaly s kladnou odezvou, jejich skutečné využití, především ze strany státních orgánů, bylo malé. I to je, podle našeho názoru, jednou z příčin proč řešíme stejné problémy už řadu let.

Proto nabízíme ve formě ucelené hodnotící zprávy znovu náš pohled na vývoj hospodářství. Pozornost věnujeme především oblastem, které výrazně ovlivňují výkonnost podniků. Za zásadní považujeme, zda Česká republika bude mít ekonomiku založenou na znalostech a inovacích, která nás přivede mezi nejvyspělejší země a zajistí prosperitu, nebo zda se smíříme s nálepkou „kvalitní montovna“.

Dne 20. září 2004

Ing. Jaroslav Míl, MBA

prezident Svazu průmyslu a dopravy ČR

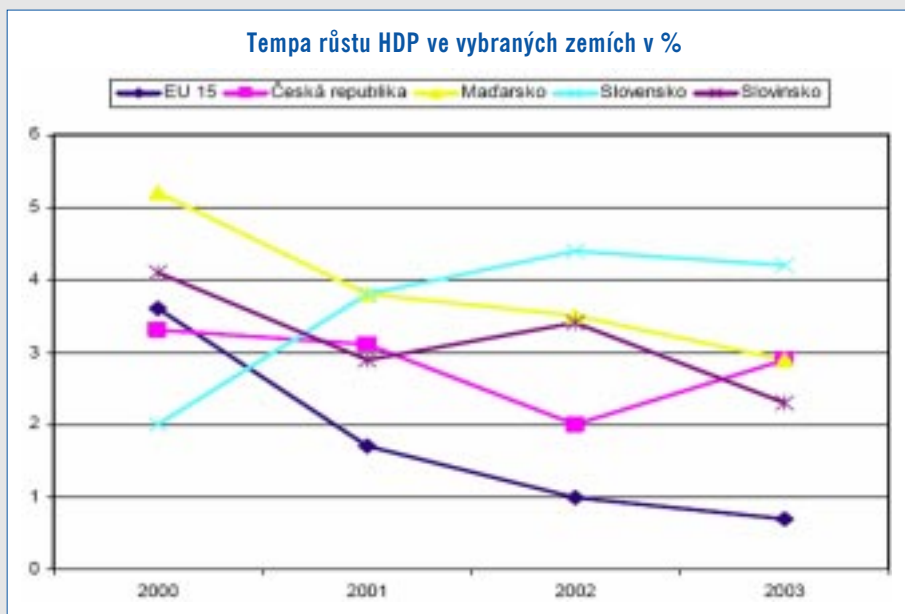
Svaz průmyslu a dopravy ČR

Zástupce těch, kteří vytvářejí hodnoty

Vývoj hospodářství

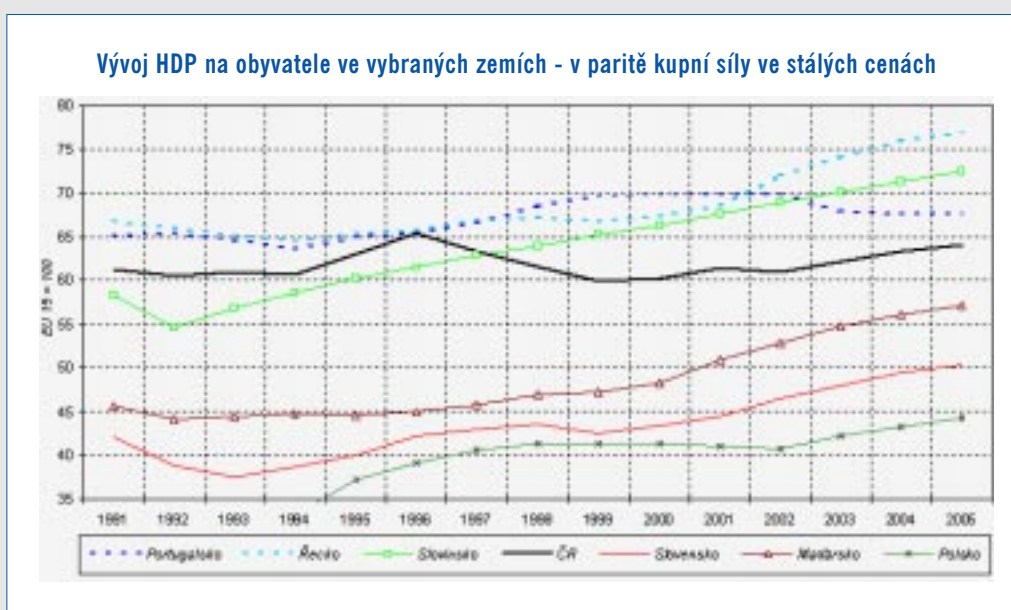
Ekonomický růst

- Ani po překonání recese z druhé poloviny devadesátých let nedosahuje růst ekonomiky tempa některých nových členů EU a stabilizoval se na hodnotách kolem 3% ročně (2000-3,3%, 2001-3,1%, 2002-2%, 2003-3,1%). V Polsku rostla ekonomika takto: 2000 - 4%, 2001 - 1%, 2002 - 1,4%, 2003 - 3,3%. Na Slovensku se zrychlení dostavilo dříve než v ČR: 2000 - 2%, 2001 - 3,8%, 2002 - 4,4%, 2003 - 5%.

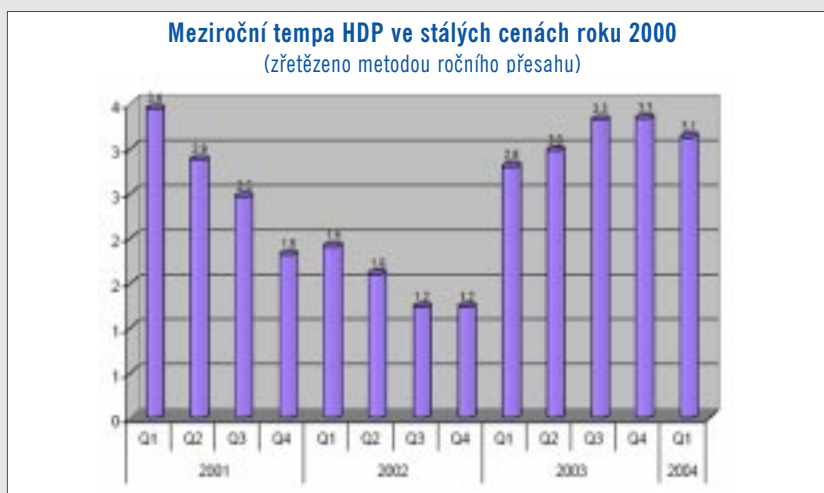
Zdroj Eurostat

- Ekonomická úroveň je vůči průměru vyspělé „europatnáctky“ na cca 65% a je čtvrtá nejvyšší mezi deseti novými členy EU a druhá mezi transformujícími se zeměmi, a to za Slovinskem.

Zdroj MF ČR

- Odhady dalšího růstu české ekonomiky se pohybují kolem současně dosahované hodnoty 3 %, optimističtější hovoří o 4 % v příštím roce. Klíčovým faktorem je oživující se zahraniční poptávka. Pomalejší růst domácí spotřeby je vyrovnáván zrychleným meziročním růstem investic o 12,5% v 1. čtvrtletí 2004, podněcovaných nízkými úrokovými sazbami, rostoucím objemem poskytovaných úvěrů a zlepšující se ziskovostí podniků. Tendenci k akceleraci oživení potvrzuje i příznivý vývoj ve stavebnictví.

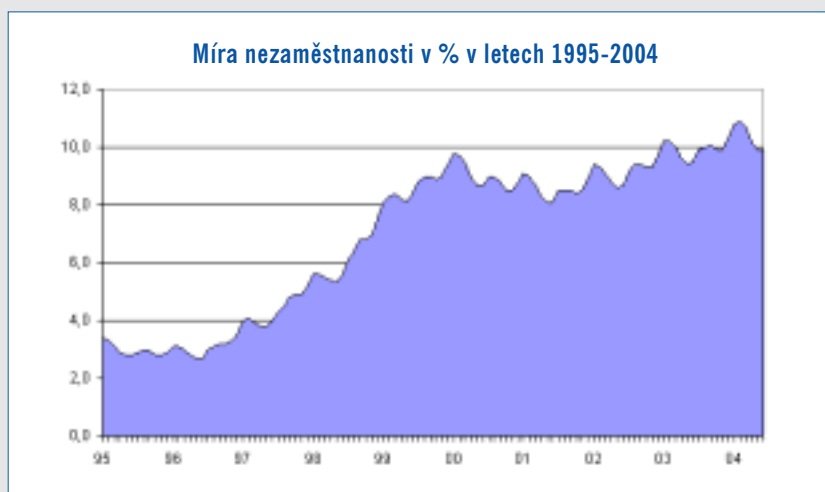

Zdroj: ČSÚ

- Růst průmyslové výroby v ČR je v poslední době stabilní a v letošním roce dosahuje nejrychlejšího tempa ve středoevropském regionu. V dubnu činil přírůstek vůči srovnatelnému období předchozího roku 10,1% a stoupající počet zakázek signalizuje další růst. Lepších výsledků dosahovaly podniky se zahraniční kontrolou, které realizovaly přes polovinu tržeb a podílely se třetinou na celkové zaměstnanosti, zatímco finanční výsledky domácích podniků se zhoršily. Na ekonomickém rozvoji profituje sektor MSP - počet malých a středních podniků se i přes problémy v podnikatelském prostředí v roce 2003 meziročně zvýšil o 21,5%.

Nezaměstnanost

- V letech 1996 - 2001 se míra nezaměstnanosti ztrojnásobila. Od roku 2002 se míra registrované nezaměstnanosti udržuje kolem 9 – 10 %, roste podíl dlouhodobé nezaměstnanosti.

Zdroj: MPSV

- Nezaměstnanost je uměle snižována tím, že stát zaměstnává stále větší počet lidí. V období let 1995 - 2000 se počet zaměstnanců ve veřejné správě včetně administrativy na regionální úrovni zvýšil z 277 tisíc na téměř 301 tisíc.
- Nezaměstnanost má výrazně regionální charakter a negativním rysem je počet osob dlouhodobě nezaměstnaných. Tento problém prohlubuje skutečnost, že v regionech s nejvyšší mírou nezaměstnanosti je zároveň i nejméně volných pracovních míst.
- Na úřadech práce bylo evidováno koncem května 2004 celkem 520,4 tisíc uchazečů o práci a o jedno pracovní místo se ucházel stejný počet osob jako ke konci května předchozího roku, což bylo 11,7. Ke snížení stavu zaměstnanců došlo zejména v průmyslu, kde za posledních dvanáct měsíců ztratilo práci přes 15 tisíc lidí.
- Spolu s nedostatkem pracovních příležitostí v odpovídající regionální a profesní struktuře jsou limitujícími faktory zaměstnanosti nízká adaptabilita a mobilita pracovních sil a nemotivující systém daní a sociálních dávek.

Produktivita práce a mzdy

- Ve vývoji mzdovém pokračovala v roce 2003 tendence ke zpomalování tempa růstu průměrných nominálních mezd. Vzhledem k mimořádně nízkému růstu spotřebitelských cen se reálná mzda zvýšila o 6,7 %, tj. více než souhrnná produktivita práce (růst 3,6 %). Narozdíl od hospodářství jako celku si rozhodující průmyslová a stavební odvětví zachovala žádoucí předstih růstu produktivity před mzdovým vývojem. Nadprůměrný růst mezd dosáhl zejména sektor peněžnictví a pojišťovnictví.
- Produktivita práce v průmyslu dosahuje i letos předstihu před růstem reálných mezd. Průměrná mzda v dubnu 2004 dosáhla 16 903 Kč a byla nominálně o 6,9 % a reálně o 4,5 % vyšší než před rokem. Nižší růst průměrné měsíční mzdy v porovnání s růstem produktivity práce vedl k poklesu jednotkových mzdových nákladů o 2,6 %.
- Nominální jednotkové náklady se ve zpracovatelském průmyslu - v podnicích s více než 100 zaměstnanci - zvýšily v roce 2002 o 4,5 % a v roce 2003 se snížily o 3 %. Jejich další snižování je závislé na udržení předstihu růstu produktivity práce před růstem mezd.

Investice v průmyslu

- V rámci středoevropského regionu se v roce 2003 růst investic přiblížil čtyřprocentní hranici pouze v České republice, zatímco např. na Slovensku a v Polsku již potřetí došlo k meziročnímu poklesu. Hrubé hmotné investice v průmyslu vzrostly loni meziročně o 4,8 % při růstu stavebních investic o 19,5 %, a to zejména vlivem připravovaných změn DPH.
- V roce 2003 došlo k oživení stavebních investic a v polovině odvětví zpracovatelského průmyslu již také k růstu investiční aktivity. Hrubé nehmotné investice, které jsou progresivní složkou investování v průmyslu, obnovily v roce 2003 po roční přestávce růst a zvýšily se meziročně o 17,5 % na 8,3 mld. Kč. Přitom ve zpracovatelském průmyslu to bylo o 28 % na 6,3 mld. Kč.
- V prvním čtvrtletí 2004 se meziroční tempo tvorby fixního kapitálu v ČR zvýšilo na 12,5 %. Z objemově rozhodujících odvětví průmyslu přispěly k růstu investic především zpracovatelský průmysl o 7,9 %, doprava a telekomunikace o 7,8 % a výroba a rozvod elektřiny, plynu a vody o 15,0 %.

Měnový vývoj

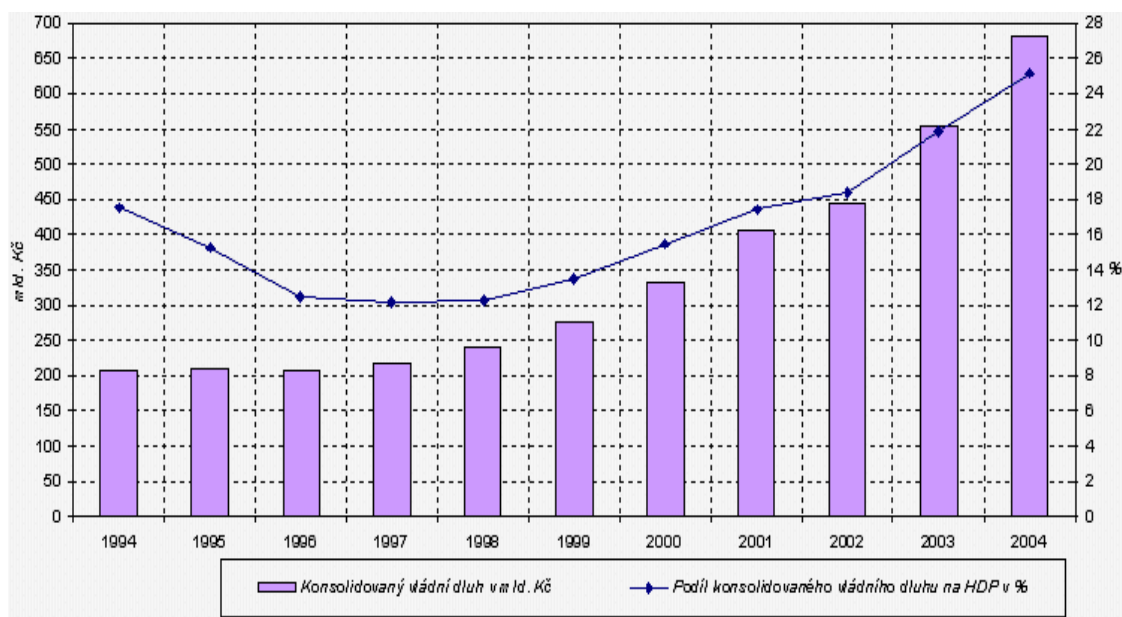
- Na pokračující růst domácí ekonomiky v přetrvávajícím nízkoinflačním prostředí reagovala postupně Česká národní banka uvolňováním měnových podmínek. Několikanásobně snížila základní úrokové sazby, které klesly na nejnižší úroveň v novodobé historii, stejnou jako v eurozóně, a zároveň nejnižší v regionu střední a východní Evropy. V polovině letošního roku došlo k mírnému zvýšení úrokových sazeb o čtvrt procentního bodu.

- Nastavení domácí měnové politiky bránilo přílivu spekulativního kapitálu a pro vývoj kurzu koruny byl nadále rozhodující vývoj na eurodolarovém trhu. Koruna v roce 2003 v průměru meziročně oslabila k euru o 3,3 % a vůči dolaru posílila o 13,8 %. Tento vývoj měl příznivý vliv na firmy, které exportovaly zejména na dolarové trhy. Dlouhodobě je exportní výkonnost spjata se zvyšováním technologické úrovně výrobků a marketingovou podporou.
- Pokud jde o investiční i provozní úvěry pro podnikatelské subjekty, lze sledovat postupné oživení. Přesto úvěrová angažovanost bank představuje i nadále rezervy při zajišťování finančních zdrojů pro investice v podnikové sféře. Problémy mají zejména malé a střední podniky bez historie.

Veřejné rozpočty

- V posledních letech dochází k prohlubování deficitů veřejných rozpočtů. Vedle přímých výdajů spojených s transformací a financováním sociálních systémů zatěžují veřejné rozpočty náklady spojené s přibližováním úrovně infrastruktury a ekologických norem standardům zemí EU. Významný podíl má i růst zadlužování regionů. Výše jejich zadlužení se zvýšila ze 40 mld. Kč v roce 1999 na zhruba 73 mld. Kč v roce 2004. To zužuje manévrovací prostor pro realizaci aktivní fiskální politiky a současně neumožňuje, bez realizace reformních kroků, snížit podíl veřejných výdajů na HDP.

Vývoj konsolidovaného vládního dluhu v letech 1994-2004

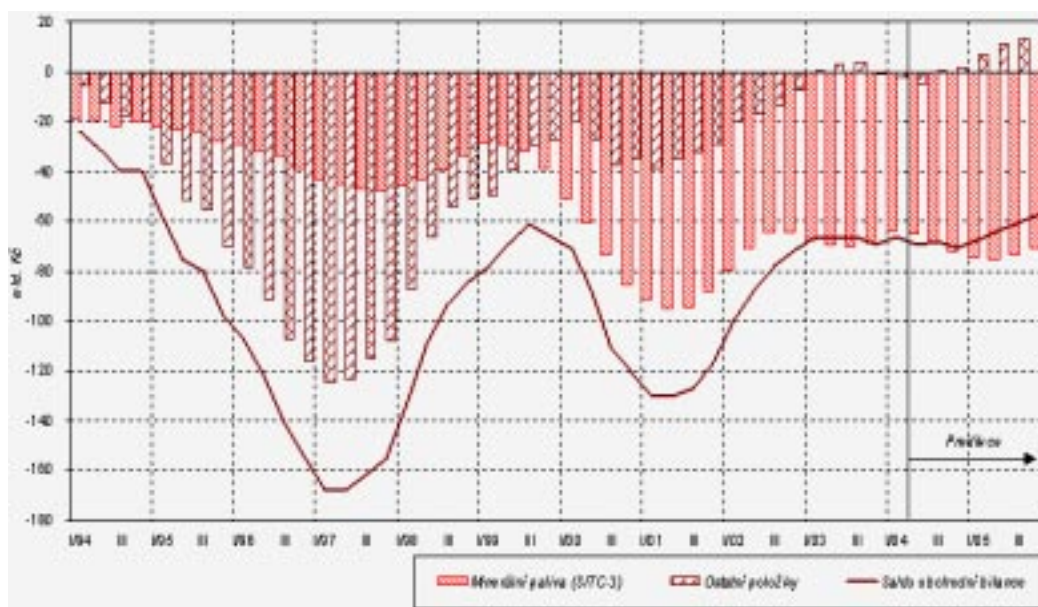
Zdroj: MF ČR

- Reforma je realizována jako souhrn opatření na příjmové a výdajové straně veřejných rozpočtů s těžištěm na straně výdajů. Jejím cílem je snaha o dosažení trvalé redukce fiskálních deficitů. Vládou byl stanoven cíl snížit vládní dluh na hodnotu nižší než 4 % HDP.
- Vláda se rozhodla posílit programové financování v rámci státního rozpočtu. Stanovila výdajová pravidla a stropy, které by měly vést k adresnějšímu stanovení výdajových priorit. Stanovení priorit se však neopírá o hospodářskou strategii zaměřenou na posílení hospodářského růstu. Zvolený způsob reformy veřejných financí neposiluje růstový potenciál hospodářství a tím nezvyšuje možnosti příjmů státního rozpočtu.

Zahraniční obchod

- Deficit obchodní bilance se v roce 2003 meziročně mírně snížil (na necelých 70 mld. Kč). Tento vývoj byl do značné míry i odrazem předchozího přílivu přímých zahraničních investic, které směřovaly především do exportně orientovaných odvětví.
- Pasivum obchodní bilance bylo ovlivněno zejména meziročním prohloubením deficitu s rozvojovými ekonomikami o 13,7 mld. Kč, s Ruskou federací a tzv. ostatními zeměmi (Čína, KLDR, Kuba, Laos, Mongolsko, Vietnam) o 11,7 mld. Kč, ale i poklesem aktiva s evropskými transitivními ekonomikami.
- Tempo růstu vývozu i dovozu zboží se zvyšuje - v dubnu 2004 dosáhl obrat zahraničního obchodu rekordního výsledku a byl nejvyšší v historii České republiky. Meziroční růst vývozu činil 24,7 % a růst dovozu 25,7 % v běžných cenách. Vysokého tempa zvýšení vývozu dosáhl obchod se zařízením k telekomunikaci a reprodukci zvuku a ve výpočetní technice. V dovozu se zvýšil především obchod s investičním zařízením. Problém představuje zejména nízký podíl investičních celků na vývozu.
- Podíl exportu na obyvatele je ve srovnání s úrovní zemí evropské patnáctky zhruba poloviční. Jedním z důvodů jsou relativně nižší dosahované ceny exportovaných výrobků, než jakých dosahují ekonomicky vyspělé země.

Vývoj salda obchodní bilance v letech 1994 - 2005

Zdroj MF ČR

Svaz průmyslu a dopravy ČR

Zástupce těch, kteří vytvářejí hodnoty

Hospodářský růst-struktura-podnikatelské prostředí

Míra přidané hodnoty

Jedním ze základních ekonomických problémů je nedostatečný růst míry přidané hodnoty v průmyslu a neudržitelnost vývoje struktury využívající komparativní výhody levnější pracovní síly s nízkým podílem prostředků věnovaných na technický rozvoj.

Nedostatečný růst přidané hodnoty v průmyslu signalizují analýzy vývoje národních účtů, které ukazují, že i přes rychlý růst výroby zpracovatelského průmyslu růst účetní přidané hodnoty stagnuje na úrovni kolem 4,5 % v letech 2001 a 2002 (přitom index výroby zpracovatelského průmyslu je vyšší než 5 %). Závažná je i skutečnost, že v tomto období stagnovala i úroveň účetní přidané hodnoty. Nasvědčuje tomu i vývoj v zahraničním obchodě, kde např. české kilogramové ceny jsou nižší než v okolních transformujících se zemích střední Evropy.

Tento neuspokojivý vývoj je ovlivněn dvěma hlavními skupinami faktorů. Do první patří především faktory ovlivňující hodnotu výstupu, tj. zejména realizovanou cenu produkce. Je nesporné, že český výrobce se musí, při snaze získat odbyt na obsazeném trhu, uchýlovat k cenovým ústupkům. Stejně je tomu i tam, kde funguje jako subdodavatel součástí či dílů. I zde je vystaven cenovému tlaku ze strany finálního odběratele.

Do této pozice se mnozí čeští výrobci dostali již na počátku devadesátých let, kdy pod vlivem devalvace a zejména pod tlakem rozpadu východních trhů i vnitřního trhu se stali dodavateli pro výrobce ze západní Evropy. To se jim podařilo, ale některé analýzy nasvědčují, že tuto pozici, do které se dostali v krizové situaci, stále ještě nedokázali opustit. Podle různých expertních odhadů se dá předpokládat, že tak ztrácejí až 30 % z hodnoty výrobku.

Do druhé skupiny patří nedostatečná technická úroveň výrobků jako důsledek předchozí orientace na kooperace, která vedla k nedostatku prostředků na technický rozvoj. Také rozpadem trhů ve východní Evropě české podniky ztratily možnost fungovat jako finální dodavatel investičních celků a finálních výrobků. Zkušenosti ukazují, že v technickém řešení české investiční celky v podstatě nezaostávaly za konkurencí a také finální výrobky měly dobrou úroveň, především však měly rozsáhlý trh.

Vytlačení českých výrobců z pozic dodavatelů investičních celků omezuje možnosti realizovat vyšší míru přidané hodnoty danou technickým řešením a přínosem know-how. Pomocí technických řešení a možností získat pozici finálního dodavatele by měly tuzemské firmy dosáhnout podstatně lepších výsledků ve finálních cenách produkce a tím zvýšit realizovanou přidanou hodnotu.

Tento způsob rozvoje vede v řadě českých firem k tomu, že dochází také k dlouhodobým posunům ve struktuře zpracovatelského průmyslu. Posun struktury je patrný spíše na nižší úrovni - v rozvoji jednotlivých oborů, případně ještě na úrovni jednotlivých výrobců a výrobků. Některé firmy se specializují na dodávky spíše jednodušších výrobků pro kooperace, což ve svém důsledku znamená menší nároky na technické řešení, moderní know-how a nižší náročnost na kvalifikovanou práci. Tímto způsobem dochází i k posunu vnitřních struktur zpracovatelského průmyslu především k jednodušší, méně kvalifikované a také méně placené práci z hlediska mezinárodní směny resp. pozice takového výrobku na trhu.

Nízký stupeň přidané hodnoty determinuje i možnosti rozvoje tuzemských firem, které - při uvedeném způsobu vysoké závislosti na kooperacích se zahraničními partnery a při nízké přidané hodnotě - nemají dostatek zdrojů pro technický rozvoj, na modernizační investice apod. Takový směr vývoje struktury zpracovatelského průmyslu, zejména na úrovni jednotlivých firem, je dlouhodobě pro českou ekonomiku nevhodný a neudržitelný.

Tento postup zatlačuje tuzemské firmy do pozice, kdy není potřeba využívat nesporný kvalifikační potenciál pracovních sil, vytlačuje je z tradičních trhů, kde české firmy měly a dosud mají cenné reference jako dodavatelé techniky. Má také nepříznivé makroekonomické důsledky v tom, že při nízkém růstu přidané hodnoty se pomaleji rozvíjí ekonomika jako celek a pomalu roste i celková ekonomická úroveň. Tak se pomaleji překonávají rozdíly vůči vyspělým zemím EU.

Nízká úroveň přidané hodnoty a její nedostatečný růst v tuzemských firmách jsou spojeny i s tím, že přes poměrně rychle rostoucí ukazatele zahraničního obchodu je stále úroveň exportu na jednoho pracovníka v tuzemském zpracovatelském průmyslu hluboko pod úrovní srovnatelných vyspělých zemí - zhruba na třetině a případně i méně (i když částečně je tento výsledek dán i kursovým přepočtem).

Hospodářská politika státu by měla podporovat růst přidané hodnoty. K tomu je třeba - v souladu s Lisabonskou strategií - podporovat výzkum, vývoj a inovace, zvyšovat vzdělanostní úroveň obyvatelstva a modernizovat výrobní potenciál zpracovatelského průmyslu a dalších odvětví.

Výzkum, vývoj a inovace

Úroveň výzkumu, vývoje a inovací v ČR neodpovídá potřebě zvýšit výkonnost ekonomiky a je v rozporu s perspektivou vytváření ekonomiky založené na znalostech a inovacích. Setrvačnost v přístupech k výzkumu, vývoji a inovacím na státní a podnikové úrovni by nutně vedla k celkovému zaostávání výkonnosti naší ekonomiky za vyspělými státy.

Finanční podpora výzkumu a vývoje v ČR není v souladu se strategickým významem této oblasti. Přestože již předchozí vlády deklarovaly podporu výzkumu a vývoje jako jednu ze základních priorit, nedodržely svůj závazek věnovat ze státních prostředků na podporu výzkumu a vývoje finanční zdroje ve výši minimálně 0,7 % HDP. Naopak tato podpora se pohybuje na úrovni pouhých 0,58 % HDP v roce 2002. To je předmětem kritiky i ze strany orgánů EU. Je zřejmé, že takový vývoj nevytváří předpoklady pro naplnění Lisabonské strategie a Barcelonské deklarace ze strany ČR. K tomu, aby ČR dosáhla v roce 2010 úroveň celkových výdajů ve výši 3 % HDP, z toho 1 % z veřejných zdrojů tak, jak to vyžadují zmíněné dokumenty, musí dojít k zásadní změně. Je nezbytné splnit závazek minulých vlád a zvýšit podíl prostředků ze státních zdrojů na podporu výzkumu a vývoje v roce 2006 na 0,7 % z HDP.

Přetrvávají pohledy na výzkum a vývoj bez potřebného důrazu na účelovou a rychlou aplikaci v praxi. V rozporu s běžnou světovou praxí je poměr mezi tzv. účelovou a institucionální podporou. Ve všech vyspělých zemích je preferováno účelové financování, zatímco v ČR je tomu naopak. Podle odhadů je poměr mezi institucionálním a účelovým financováním v ČR 60:40. Je předimenzován základní výzkum, kam směřuje zhruba 40 % státních výdajů na výzkum a vývoj, zatímco ve vyspělých zemích je to zhruba 20 %. Pro zefektivnění a zvýšení účinnosti při aplikaci výzkumu a vývoje v praxi je nezbytné změnit relaci mezi účelovým a institucionálním financováním. Preferování institucionálního financování vede k setrvačnosti ve struktuře akademických pracovišť, která neodpovídá potřebám praktické aplikace. Vláda v letech 2000 až 2002 vynaložila na podporu výzkumu a vývoje více než 30 mld. Kč. Výsledkem bylo 115 000 článků, ale pouze 353 patentů a 773 technologických řešení.

Dosavadní přístupy ve státní podpoře výzkumu a vývoje se projevují ve znevýhodnění průmyslové sféry. To lze doložit skutečností, že MPO má k dispozici jen cca 25 % prostředků v porovnání s prostředky, se kterými hospodaří Akademie věd ČR. Tato relace je výsledkem vlivu institucí reprezentujících akademický výzkum a podcenění úlohy výzkumu a vývoje v průmyslové praxi ze strany státu.

Úroveň systémových podmínek pro podporu výzkumu, vývoje a inovací není v ČR srovnatelná s vyspělými zeměmi. Jde o institucionální předpoklady a legislativní normy.

V průmyslově vyspělých zemích je obvyklé, že Radě pro výzkum, vývoj a inovace předsedá premiér, který disponuje potřebnými kompetencemi. V ČR tomu tak prozatím není. Chybí Národní inovační politika, jejíž cíle by měly být koordinovány s Národní politikou výzkumu a vývoje. Doposud nebyla ustavena agentura, která by se zabývala podporou aplikovaného výzkumu a inovací. Současná podoba zákona o výzkumu a vývoji je taková, že podporuje spíše základní výzkum a institucionální způsob financování výzkumu.

Celkově nevyhovující stav při podpoře výzkumu a vývoje v ČR se negativně projevuje i ve výsledcích českých subjektů při jejich zapojení a úspěšnosti v 6. rámcovém programu EU.

Pro zlepšení situace bude nutné zvýšit státní podporu výzkumu a vývoje, změnit relaci mezi institucionálním a účelovým financováním a vytvořit účinný systém spolupráce průmyslu a výzkumných institucí - např. formou spoluúčasti podniků při financování projektů. Je nutno také vytvořit odpovídající podmínky pro účast ČR na mezinárodních programech, zejména EU.

Legislativa

V legislativní oblasti zůstává řada problémů, které negativně ovlivňují kvalitu podmínek pro podnikání. Jde zejména o stabilitu zákonů, jejich netransparentnost a neprovázanost, nedostatečnou úroveň informačního systému o platných zákonech a administrativní překážky podnikání. Celkově lze zhodnotit přípravu legislativních norem jako nesystémovou.

Překážkou v podnikání je zejména malá stabilita zákonů. Např. jen obchodní zákoník byl za dobu své platnosti, tj. od roku 1991, novelizován téměř 40krát, zákon o dani z příjmu více než 50 krát, zákon o konkurzu více než 20 krát a živnostenský zákon dokonce více než 70krát. Zvláště je třeba zdůraznit požadavek stability daňových zákonů. Pro podnikatele i pro státní správu je každoroční změna daňového zákona zbytečnou zátěží. Stabilita zákonů je podmínkou jejich respektování. Časté novelizace vedou k tomu, že zákon se stává nevážným a není jistota o tom, co vlastně obsahuje. To vytváří prostředí pro korupci a klientelismus, za což jsme velmi často kritizováni ze strany EU.

Pro zvýšení právní kultury a vážnosti k zákonu je důležité i dodržování období legisvagance; zákonná norma má nabýt účinnosti až po určité době, ve které se všechny subjekty, jichž se týká, s ní mohou seznámit.

Problémem legislativního procesu jsou nepřímé a skryté novely. Nejen podnikatelům, ale i celé státní správě by prospělo, kdyby zákon mohl být zásadně novelizován jen pod svým názvem s tím, že novely, skryté pod názvem jiného zákona, jsou nepřipustné.

Velký počet přijímaných zákonů má za důsledek i mnoho chyb a nedodržování legislativních pravidel. Přemíra zákonů vzniká také proto, že se musejí novelizovat, aby se odstranily chyby. Zákon není často ještě Parlamentem přijat a už se připravuje jeho novelizace. Zdrojem neprovázanosti zákonů jsou i změny vzešlé z poslanecké iniciativy. Bylo by vhodné přijmout takovou úpravu legislativního procesu, aby i poslanecké iniciativy byly podrobeny připomínkovému řízení.

Kvalitě podnikatelského prostředí by prospěla redukce počtu novel a větší prostor pro diskusi odborné veřejnosti, po které teprve následuje přijetí nové úpravy. Cílem musí být, aby u norem upravujících podnikání bylo prvořadým požadavkem vytvoření podmínek pro podnikání ve spolupráci s těmi, kteří podnikají, a nikoliv protektorský administrativní vztah státu. Je třeba vytvořit prostor pro představitele podnikatelské sféry a další subjekty, které o podnikání a jeho podmínkách něco vědí; podnikatelé musí mít větší vliv na legislativní proces. U norem týkajících se podnikání by proto reprezentanti podnikatelů měli být připomínkovými místy ze zákona, podobně jako je tomu u pracovněprávních norem. Tím by se předešlo i problémům vznikajícím při implementacích zákonů.

Stálým problémem je oblast obchodního rejstříku. Situace v oblasti prvozápisů se zlepšila, tento pokrok však byl více než ztracen zhoršením stavu v zápisech změn. Další potíž přinesla změna občanského soudního řádu, která způsobila, že rejstříkové řízení se značně zkomplikovalo a zahltilo rejstříkové soudy. Pokud byl rozšířen okruh skutečností týkajících se podnikání, o nichž je třeba ze zákona sepsat notářský zápis, měl by následovat krok, kterým by tato větší právní jistota o právních skutečnostech byla vyvážena zjednodušením rejstříkového řízení. Největší část rejstříkové agendy, představovaná rutinními zápisy změn, by měla být vyřešena formou tiskopisových návrhů na zápis s předem stanovenými přílohami. Podáním žádosti s přílohami by měla být věc pro podnikatelský subjekt uzavřena s tím, že účinek zápisu by nastal dnem podání takového návrhu. Soudy by měly být jen místem řešícím složité situace spočívající ve změně právní formy, fúze podniků či jejich zániku, a místem odvolacím.

Právnímu, a tím podnikatelskému prostředí by prospělo omezení podzákonných norem. Pokud již musí být vydávány, mělo by se tak dít současně se zákonem. Co neprojde legislativním procesem v parlamentu, se objeví ve vyhlášce. Praxi by také prospělo omezit podzákonnou iniciativu ministerstva financí, které chrlí metodické pokyny, jimiž se řídí vlastní praxe finančních úřadů. Důsledné respektování zásady, že povinnosti je možné uložit jen zákonem, by byla značným přínosem ke zkvalitnění legislativního procesu.

Je třeba zvýšit stupeň informovanosti o právu EU, právu ČR a legislativním procesu vůbec. Pozitivním krokem by bylo vytvoření knihovny právních norem unie v autorizovaném překladu a oficiální knihovny platného práva, která by byla přístupná pro každého. Samozřejmostí by měly být návrhy všech legislativních aktů na internetu tak, aby konfrontace s praxí předcházela kodifikaci.

Pro zkvalitnění legislativy je třeba zpracovávat zákony v kvalitě, která nevyžaduje jejich častou novelizaci, dodržovat období legisvagance, redukovat počet podzákonných norem, odstranit administrativní překážky podnikání a vytvořit informační systém o platných zákonech.

Daně

Daňový systém zdůrazňuje fiskální úlohu daní, na úrovni podniků nevytváří podmínky pro tvorbu prostředků na investice, modernizaci a rekonstrukci, nákladově i administrativně ztěžuje podnikání.

Daně se stávají výhradně fiskálním nástrojem, od jejich využití jako nástroje hospodářské politiky je upouštěno. Nepřehlednost a komplikovanost daňových zákonů, prohlubovaná řadou změn a novel, nepodporuje stabilitu a rovnost podnikatelského prostředí.

Stimulační proinvestiční prvky jsou z daňového systému odstraňovány a jejich kompenzace je spojena s takovými úpravami, že celková složená daňová kvóta dokonce roste. (Rozšíření stimulačních prvků k inovacím formou daňového zvýhodnění rekonstrukcí a modernizací nebylo vládou akceptováno a od r. 2005 bude zrušeno i stávající zvýhodnění reinvestic; do odpisů byla zavedena nová odpisová třída VI., která prodlužuje odepisování komerčně využívaných budov z 30 na 50 let. Náhradou má být zkrácení odpisových sazeb ve třídách I. – III. od r. 2005 a postupné snížení daně z příjmu právnických osob z 31% na 24%, které proběhne v letech 2004-2006).

Základní sazba daně z přidané hodnoty byla snížena z 22% na 19%, čímž došlo k relativnímu sblížení sazeb. Fakticky však došlo k významnému zvýšení DPH, neboť naprostá většina služeb byla převedena z 5% do 19% sazby. Výjimky ve službách, které byly dočasně ponechány v 5% sazbě - např. bytová výstavba - jsou spojeny s řadou nejasností (např. rozvod vody v domě je součástí bytové výstavby s 5% daní, přípojka vody k objektu je s 19% daní). Podnikatel, který soustavně nezaměstnává daňového poradce, se trvale vystavuje riziku uplatňování nesprávné sazby daně a následným sankcím.

Snaha státu o posilování fiskálního charakteru daňového systému se projevuje zvyšováním administrativní i nákladové zátěže podnikatelské sféry. Příkladem může být i zatížení záloh daní z přidané hodnoty, které nesporně vede k rychlejšímu příjmu DPH do státního rozpočtu. Pro podnikatele však znamená vystavení a odeslání zálohového listu s následným - po přijetí platby - vystavením daňového dokladu, zdvojnásobení agendy i nákladů za bankovní poplatky, poštovné apod.

Spotřební daň z uhlíkovodíkových paliv byla zvýšena o cca 9,2%, přičemž již předchozí výše splňovala limity EU. To sice zvýšilo příjmy státního rozpočtu, nákladově však zatížilo podnikatelskou sféru a ve svém důsledku se promítne růstem všech cen.

V oblasti správy daní a poplatků, kterou považujeme za mimořádně významný prvek stability a rovnosti podnikatelského prostředí, nebyl zaznamenán žádný významný posun, který by zrovnoprávoval postavení daňového poplatníka s postavením správce daně.

Nedošlo ke zjednodušení daňových předpisů, které by mohlo výrazně ovlivnit správný výběr daní a tím i rovné podnikatelské prostředí. Daňové zákony jsou nadále prakticky nepoužitelné bez pokynů, které vydává MF ČR jako výklad k jednotlivým sporným či nejednoznačným paragrafům. Pokyny však nejsou právně závazné, v určitém rozsahu se jimi řídí správci daně a v případě sporu jsou jedinou rozhodující instancí soudy. Za situace, kdy odvolání nebo podání žaloby k soudu nemá odkladný účinek, se poplatník při velmi vágních lhůtách řízení dostává do nerovnoprávného postavení.

Současný zákon o rozpočtovém určení daní naprosto nedostatečně zohledňuje potřebu stimulovat zájem samosprávných celků na rozvoji firem působících v daném regionu. Například ponecháním části daní v regionech v závislosti na jejich tvorbě.

V daňovém systému bude třeba snížit daňové zatížení, posilovat prvky stimulující podnikání a investice, zlepšit postavení daňového poplatníka vůči správci daně, zjednodušit daňové předpisy a celkově vytvořit podmínky pro zlepšení výběru daní ve správné výši.

Trh práce

Základním problémem je nepružnost trhu práce spočívající v neodpovídající struktuře a kvalitě vzdělávání, nízké mobilitě pracovních sil, úrovni pracovního zákonodárství a demotivačním účinku sociálních dávek.

Vláda v nedávné minulosti uskutečnila dílčí kroky, některé byly realizovány i na základě doporučení představitelů podnikatelské sféry. Ustoupila od svého návrhu zvýšit podporu v nezaměstnanosti cca o 10 % a zvýšit minimální mzdu o 700 Kč, částečně zrušila kontraproduktivně fungující ochranu zdravotně postižených zaměstnanců při skončení pracovního poměru. Provedla úpravu v oblasti nemocenského pojištění, s cílem zabránit zneužívání nemocenských dávek.

Přes tato dílčí opatření přetrvávají na trhu práce vážné problémy. Výsledkem je růst nezaměstnanosti s vysokou regionální diferenciací a zvyšující se podíl dlouhodobě nezaměstnaných nad 6 měsíců.

Mezi základní příčiny patří absence ucelené koncepce celoživotního vzdělávání, které je nezbytnou podmínkou pro zvýšení schopnosti adaptace pracovních sil na měnící se potřeby praxe.

Kvalifikační a profesní struktura absolventů neodpovídá potřebám zaměstnavatelů. Absolventi škol často nenacházejí uplatnění na trhu práce a představují potenciál pro růst nezaměstnaných. Na druhé straně v praxi chybějí zejména absolventi technických směrů, a to na všech úrovních vzdělávání. Nedostatečná nabídka technických profesí omezuje zvyšování technické a technologické úrovně podniků. Problémem je i charakter vzdělávání. Vzdělávací programy málo reagují na praktické potřeby podniků a na úroveň současného poznání. Zaměření vzdělávacího systému více zohledňuje možnosti a kapacity škol a poptávku uchazečů, než potřeby praxe.

Nejsou vytvořeny nástroje podporující další profesní vzdělávání zaměstnanců, např. formou daňových úlev při jejich finanční participaci na vzdělávání. Obdobná situace je i při účasti zaměstnavatelů na dalším vzdělávání zaměstnanců.

Flexibilitě pracovního trhu neprospívá ani úroveň pracovního zákonodárství, které poskytuje vysokou ochranu zaměstnancům při ukončení pracovního poměru. To působí negativně i na vytváření nových pracovních míst, neboť zaměstnavatelé se obávají legislativních překážek při případné redukci počtu zaměstnanců. Modernizace pracovního zákonodárství by zejména měla umožnit zaměstnavatelům pružně uzpůsobovat strukturu a počet zaměstnanců v závislosti na možnostech rozvoje podniku. Negativně v tomto směru působí i některé administrativní povinnosti v podobě evidencí a informací, které jsou zaměstnavatelé povinni podávat.

Na motivaci, zejména zaměstnanců s nízkou kvalifikací, přijmout zaměstnání, působí i systém sociálních dávek, který nedostatečně zohledňuje skutečnou sociální potřebnost. Pobírat sociální dávky je často výhodnější než hledat a přijmout zaměstnání.

Je třeba přijmout opatření v oblastech reformy vzdělávání, liberalizovat pracovní zákonodárství a změnit systém sociálních dávek.

Ochrana životního prostředí

Ekologická legislativa neúměrně a z hlediska výsledků neúčinně zatěžuje průmyslové podniky. Prosazování předpisů na ochranu životního prostředí se děje bez aktivní spolupráce se zástupci průmyslové sféry, zákony a prováděcí předpisy obsahují mnohdy tvrdá zpřísňující ustanovení jdoucí nad rámec legislativy EU, aniž by byly využívány možnosti pro adaptaci průmyslových podniků, které evropské směrnice připouštějí.

Důsledné uplatňování principů udržitelného rozvoje je jednou z rozhodujících podmínek úspěšného ekonomického rozvoje. V devadesátých letech byla v ČR přijata nová komplexní právní úprava ochrany životního prostředí a bylo dosaženo zásadního zlepšení jeho kvality. Rozhodující část finančních nákladů nesl průmysl, který se vyrovnal s moderními požadavky na

ochranu životního prostředí za poloviční dobu, než kterou pro obdobné změny potřeboval průmysl zemí západní Evropy. V první etapě zavádění ekologických zákonů, v letech 1991 – 1999, bylo investováno více než 250 mld. Kč, z nichž podstatnou část „dal“ český průmysl.

V další etapě (1999 – 2007) byla zahájena důsledná harmonizace českých environmentálních zákonů s právními předpisy EU. Tato etapa dosud neskončila a náklady s ní spojené se odhadují na dalších 200 mld. Kč, opět z velké části investovaných soukromou hospodářskou sférou. Přes očekávané vysoké náklady na dosažení plného souladu českých a evropských environmentálních právních norem budou efekty relativně nízké a k dalšímu zlepšení kvality životního prostředí, které by mohlo být srovnatelné s výsledky dosaženými v předchozí etapě, již nedojde vzhledem k poměrně značné úrovni „nasyčenosti“.

Vážné nedostatky jsou i v procesu harmonizace českých právních předpisů s evropskými a v nesprávné transpozici evropských předpisů do českého právního řádu. Průmysl po vlně masivních ekologických investic je často nucen opakovaně investovat do stejných věcí jako v období 1991 – 1999 bez ohledu na ekonomické zákonitosti a na inovační cyklus podniků. Problémem harmonizace je i uplatňování retroaktivity některých ustanovení legislativy EU. Například v zákoně o ochraně ovzduší byly na některé existující zdroje uplatněny se zpětnou platností požadavky, které platí pro zdroje nové. Navíc bude průmysl nucen vyrovnat se s další vlnou nově přijímaných evropských environmentálních předpisů. Nejaktuálnější je zavedení ekologické daně, systému obchodování s emisemi skleníkových plynů a nového systému regulace chemických látek. Vláda při tvorbě legislativy také až dosud příliš naslouchala názorům ekologických iniciativ. Tím dochází k devalvaci úsilí českých podniků zlepšit životní prostředí, k rozměňování investičních prostředků a ke zhoršování konkurenceschopnosti českých podniků na jednotném evropském trhu.

Hospodářská sféra stále postrádá celkovou koordinaci environmentální legislativy tak, aby se konečně odešlo od partikulárního složkového přístupu a byly hledány integrované přístupy, vedoucí k trvalému růstu environmentální výkonnosti založené na tržně konformních principech. To vše v období, kdy i ve stávajících členských zemích EU začíná převládat požadavek prosazující důslednou analýzu dopadů přijímané legislativy před jejím přijetím a tím respektování jednoho ze základních principů evropské integrace a evropského práva - principu proporcionality. Jedině tak lze obrátit současný trend zaostávání EU proti jiným silným hospodářským uskupením a splnit zadání Lisabonské strategie.

Vládě chybí základní strategický rámec realisticky koncipovaného udržitelného rozvoje. Při absenci vládní hospodářské strategie, která by jednoznačně formulovala rámec pro posílení tendencí hospodářského růstu a vytvářela podmínky pro konkurenceschopnost podnikatelské sféry, se prohlubuje riziko, že záměry v oblasti ochrany životního prostředí nejsou konfrontovány s dopady na ekonomickou výkonnost. Příprava legislativy probíhá s malou aktivní účastí zástupců průmyslu. Vláda schvaluje řadu dokumentů, které sice nemají legislativní platnost, ale svým způsobem určují normy kvality životního prostředí, a to opět bez širší účasti zainteresovaných skupin. Tak se vytváří prostor pro subjektivní a izolované rozhodování části státní administrativy, která má odpovědnost pouze za životní prostředí, navíc ovlivněnou spíše dogmatickým a administrativním přístupem než skutečnými potřebami tvorby a ochrany životního prostředí. Uvedené mechanismy nevedou ve svém důsledku k zamýšlené vyšší úrovni ochrany životního prostředí, ale k neefektivnímu zvyšování nákladů podniků bez odpovídajícího prospěchu na straně životního prostředí a zároveň ke snižování konkurenceschopnosti českých podniků na evropském a světovém trhu. Odpovědnost za negativní ovlivnění hospodářské pozice České republiky a oslabování dalších dvou pilířů udržitelného rozvoje, sociálního a ekonomického, si prakticky nepřipouštějí ani státní administrativa ani četní zákonodárci.

Na tyto problémy jsme průběžně upozorňovali vládu ČR, avšak bez výraznějšího úspěchu, protože vláda - podle našeho názoru bez hlubší analýzy - většinou akceptovala stanoviska MŽP, odvolávající se na nutnost shody s právními předpisy a limity Evropské unie.

Příprava environmentální legislativy a její uvádění do praxe musí probíhat za aktivní účasti průmyslu a na základě řádné analýzy administrativních a ekonomických dopadů. Je také třeba vytvořit překážky pro takové akce ekologických iniciativ, které přinášejí zbytečné a neodůvodněné bariéry rozvoje průmyslu bez jakéhokoliv podílu odpovědnosti.

Doprava

Nedostatečný rozvoj dopravní infrastruktury je limitem pro další růst hospodářství a integraci ČR do EU. Základními problémy jsou kvalita dopravní infrastruktury, nedostatečná kontrola a vymahatelnost platné legislativy, nedostatek finančních zdrojů na údržbu a výstavbu dopravních cest.

Dopravní infrastruktura a činnost sektoru dopravy patří k základním podmínkám zvyšování ekonomické úrovně státu.

Hustota dopravní infrastruktury je sice srovnatelná s jinými evropskými státy, ale je značně zanedbaná a nesplňuje požadavky dopravní potřeby. Především rozsah naší dálniční sítě je nedostatečný a regionálně diferencovaný. Tím je limitován ekonomický rozvoj v některých regionech. Chybí napojení hlavních dopravních sítí na rozhodující hospodářské partnery ČR, což omezuje vzájemné ekonomické aktivity, především se sousedními státy. Opravy dálnic jsou nedostatečně koordinované, což je dalším důvodem omezujícím dopravní propustnost. Vážným problémem je zpoždění ve výstavbě železničních koridorů a nedostatečná údržba ostatních železničních tratí i železničních dopravních prostředků. Nejsou vytvořeny systémové a materiální podmínky pro rozvoj vodní dopravy. Není realizován záměr napojit vodní cesty ČR na evropskou kanalizovanou vodní síť. Stále se nedostatečně rozvíjí systém kombinované dopravy.

Dopravní politika státu nemá oporu v celkové hospodářské strategii, není důsledně plněna a není dále rozpracována z hlediska integrace našeho dopravního systému do dopravního systému EU.

K základním problémům rozvoje dopravního sektoru patří i nedostatečný objem finančních prostředků vynakládaných na údržbu a rozvoj dopravní infrastruktury. Jako nutné vidíme zajistit finanční prostředky pro naplnění střednědobého rozpočtového výhledu Státního fondu dopravní infrastruktury. Je také třeba vytvořit podmínky pro financování z fondů EU.

Dalším problémem fungování dopravního sektoru je nedůslednost při kontrole a vymáhání plnění požadavků vyplývajících z platné legislativy. Například chybí důsledná kontrola přetěžování kamionové dopravy, čímž dochází k vážnému poškození dopravní sítě a ke zvyšování nákladů na odstraňování škod. Nedůslednost při kontrole platné legislativy vytváří nerovné podmínky v hospodářské soutěži mezi těmi, kteří plní podmínky legislativy a těmi, kteří je obcházejí.

Výstavba důležitých dopravních staveb je zpomalována až zastavována neodůvodněnými zásahy ze strany ekologických aktivistů. Protahování přípravy a realizace staveb je umožněno nedostatky v legislativě. Tím je mnohdy paradoxně zpomalován proces ekologizace dopravy.

Pro fungování sektoru dopravy je třeba zajistit finanční zdroje pro realizaci střednědobého výhledu Státního fondu dopravní infrastruktury a kofinancování z fondů EU. Je nutno aktualizovat státní dopravní politiku z hlediska integrace ČR do EU, zajistit vymahatelnost platného práva a jasně definovat účast ekologických hnutí tak, aby neomezily výstavbu dopravních cest.

Závěr

Hospodářství se v posledních letech, vzhledem k potřebě snížit rozdíl v ekonomické úrovni ČR k vyspělým státům EU, nevyvíjí dostatečně dynamicky. Vážnými problémy jsou vysoká nezaměstnanost, nevykonnost státní správy, nevyrovnanost veřejných financí a nárůst zadlužení na obyvatele. Velmi negativně vnímáme také neschopnost vlády hájit zájmy českého průmyslu i celé společnosti v EU a skutečnost, že dosud nebyly zahájeny konkrétní práce na reformách, ke kterým je třeba politického konsenzu napříč politickým spektrem.

Udržení tempa ekonomického růstu a potřebné zrychlení jeho dynamiky není možné bez řešení některých problémů kvalitativního charakteru. Ty spočívají v podpoře strukturálních změn směrem ke zvýšení míry přidané hodnoty a odklonu od struktury, která je založena na nízkých cenách práce a relativně nízké technologické náročnosti. Stejnou důležitost přikládáme i kvalitě podnikatelského prostředí.

Setrvačnost ve vývoji struktury s nízkou technologickou úrovní nepředstavuje pro ČR perspektivu. Znamenala by nevyužití potenciálu industriální země na jedné straně a vystavení se nerovné konkurenci ze strany zemí s nižší ekonomickou úrovní na straně druhé. Máme velké rezervy ve využití kapacit výzkumu a vývoje a v inovačních aktivitách. Bariérou pro jejich využití je neúčelná struktura bez vazby na praxi a bez účinné podpory ze strany státu. Pro znalostní ekonomiku je základním předpokladem systém vzdělávání odpovídající praktickým potřebám rozvoje včetně zajištění podmínek pro adaptaci pracovníků na nové požadavky.

Environmentální politika nesmí omezovat hospodářský růst nadbytečnými požadavky, které nepřinášejí žádné významné výsledky.

Přílišné lpění na fiskální funkci daní může ve svém důsledku vést paradoxně k omezení příjmů do státního rozpočtu a útlumu hospodářských aktivit.

Právní normy, které nejsou srozumitelné a jsou často měněny, neúměrně zatěžují podniky a nepředstavují dobré prostředí pro podnikání.

Hospodářská politika státu se proto musí zaměřit na vytváření podmínek pro rozvoj výroby založených na sofistikovaných technologiích a na využití inovací a kvalifikovaných pracovních sil, a v neposlední řadě i na kultivaci podnikatelského prostředí. Chybějící národohospodářskou strategii, neumění sdružovat prostředky, působení jednotlivých ministerstev jen „na vlastním hřišti“ bez spolupráce s ostatními resorty, považujeme za nedostatky, které vývoj české ekonomiky negativně ovlivňují.

Máme za to, že je nezbytné restrukturalizovat státní správu s cílem snížit náklady na její činnost a zvýšit její výkonnost. Počet úředníků a státních institucí je problémem, kterým by se vláda měla vážně zabývat.

Na všechny tyto problémy jsme ve svém hodnocení poukázali, snažili jsme se je jasně a stručně popsat. Věříme, že se nám podaří přesvědčit vládu a parlament, že o problémech je důležité nejen mluvit, ale že je potřeba se jimi vážně zabývat a řešit je tak, aby výsledkem byla konkrétní opatření, která povedou k jejich vyřešení. Naši připravenost účastnit se jejich řešení jsme deklarovali mnohokrát a činíme tak i dnes.